

Marek Rocki

Jakość kształcenia a ekonomiczne losy absolwentów: Analiza przypadków

STRESZCZENIE: Przedmiotem niniejszego tekstu jest skonfrontowanie ekonomicznych losów absolwentów rocznika 2014 wybranych kierunków atypowych prowadzonych jako studia II stopnia z opiniami i informacjami zawartymi w raportach z wizytacji oraz w uchwałach Prezydium Polskiej Komisji Akredytacyjnej. Takie zestawienie posłuży do weryfikacji hipotezy głoszącej, że raporty i oceny PKA nie zawsze zawierają informacje, które mogłyby być użyteczne w wyborze kierunku studiów.

SŁOWA KLUCZOWE: absolwenci, jakość kształcenia, polska komisja akredytacyjna, szkolnictwo wyższe

1. Przedmiot i cel analizy

Przedmiotem niniejszego opracowania jest skonfrontowanie ekonomicznych losów absolwentów rocznika 2014 wybranych kierunków atypowych¹ prowadzonych jako studia II stopnia² z opiniami i informacjami zawartymi w raportach z wizytacji oraz w uchwałach Prezydium Polskiej Komisji Akredytacyjnej (dalej: PKA)³. Takie zestawienie posłuży do weryfikacji hipotezy głoszącej, że raporty i oceny PKA nie zawsze zawierają informacje, które mogłyby być użyteczne w wyborze kierunku studiów.

¹ Kierunki atypowe to w kontekście prowadzonych analiz kierunki unikatowe, makrokierunki oraz kierunki prowadzone w jednej tylko uczelni.

² Analizy (na podstawie danych ELA i ZUS) wskazują, że absolwenci studiów I stopnia w znaczącej części podejmują dalsze studia. Powoduje to, że analiza ich sytuacji na rynku pracy nie daje podstaw do wyciągania wniosków.

³ Źródło: www.pka.edu.pl [10.06.2018].

Do analiz wybrano kierunki atypowe, gdyż zazwyczaj – zgodnie z opiniami twórców tych kierunków – są one związane z potrzebami kształcenia kadr dla nowych, czasami wąskich dziedzin gospodarki i specyficznych potrzeb społeczeństwa w odpowiedzi na zapotrzebowanie pracodawców. Tworzenie takich kierunków może być zatem przejawem innowacyjności uczelni i jej jednostek. Może być także wynikiem skutecznej współpracy uczelni z otoczeniem społeczno-gospodarczym, współpracy uczelni z przedsiębiorcami w doskonaleniu lub kreowaniu nowej oferty dydaktycznej albo wynikiem badań naukowych podjętych w związku z taką współpracą. Jak piszą autorzy raportu Uniwersyteckiej Komisji Nauki: „[u]nikatowe kierunki studiów [...] to odpowiedź na dynamicznie zmieniające się potrzeby rynku pracy, ale także na zupełnie nowe wyzwania cywilizacyjne współczesnego świata” (Kistryn i in. 2017).

Wstępne analizy raportów generowanych przez system Ekonomicznych Losów Absolwentów (dalej ELA)⁴ wskazują jednak, że absolwenci pewnych kierunków atypowych nie znaleźli uznania na rynku pracy. Przykładowo osoby, które ukończyły w 2014 roku behawiorystykę zwierząt w ciągu 12 miesięcy od uzyskania dyplomu przeciętnie w 72,73% doświadczyły bezrobocia.

Z drugiej strony część kierunków atypowych zostało ocenionych przez PKA i uzyskało oceny pozytywne (ale także wyróżniające lub warunkowe). Interesujące jest więc zestawienie argumentacji ocen PKA z losami ekonomicznymi absolwentów.

Należy jednak podkreślić, że:

- ze względu na tryb prac PKA wiele z kierunków atypowych nie podlegało jeszcze ocenom PKA;
- oceny PKA są sporządzane zgodnie z przepisami ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym* i wynikającymi z niej rozporządzeniami⁵ oraz zgodnie ze standardami i wskazówkami dotyczącymi ocen jakości kształcenia (European Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area, dalej ESG⁶), których spełnienie – w zakresie dotyczącym agencji oceniających jakość kształcenia – przez PKA jest warunkiem wpisania Komisji do European Quality Assurance Register for Higher Education⁷ (EQAR). Jak wskazano dalej oceny dokonywane w takim zakresie tylko częściowo są związane z adekwatnością oferty dydaktycznej do potrzeb rynku pracy.

Z powyższych powodów skonfrontowanie ocen jakości kształcenia z ekonomicznymi losami absolwentów nie może dawać pełnych podstaw do wniosków natury

⁴ Źródło: www.ela.nauka.gov.pl [10.06.2018].

⁵ *Rozporządzenie ministra nauki i szkolnictwa wyższego z dnia 26 września 2016 roku w sprawie warunków prowadzenia studiów oraz Rozporządzenie ministra nauki i szkolnictwa wyższego z dnia 20 września 2016 roku w sprawie ogólnych kryteriów oceny programowej.*

⁶ https://ec.europa.eu/education/policy/higher-education/quality-relevance_pl [10.06.2018].

⁷ <https://www.eqar.eu> [10.06.2018].

ogólnej, tym niemniej interesująca jest występująca w pewnych przypadkach istotna rozbieżność ocen PKA i ocen rynku pracy.

Spośród kierunków atypowych do analiz wybrano takie, które reprezentują zarówno grupę kierunków o wysokim jak i o niskim doświadczeniu bezrobocia absolwentów rocznika 2014:

- hipologia i jeździectwo (Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie, Wydział Biologii i Hodowli Zwierząt), ocena PKA pozytywna, a prawie 74% absolwentów doświadczyło bezrobocia;
- rybactwo (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Wydział Nauk o Środowisku), ocena wyróżniająca PKA, ale 30% absolwentów doświadczyło bezrobocia;
- wiedza o teatrze (Uniwersytet Jagielloński, Wydział Polonistyki), ocena PKA pozytywna, podczas gdy 33% absolwentów doświadczyło bezrobocia;
- sztuki wizualne (Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Sztuki), ocena PKA pozytywna, pomimo tego, że 44% absolwentów studiów niestacjonarnych i 64% stacjonarnych doświadczyło bezrobocia;
- ekonomiczna analiza prawa (SGH), ocena wyróżniająca, 0% doświadczenia bezrobocia;
- informatyka stosowana (Akademia Górniczo-Hutnicza, Wydział Inżynierii Metali i Informatyki Przemysłowej), doświadczenie bezrobocia 5,88%;
- oceanotechnika (Politechnika Gdańska, Wydział Oceanotechniki i Okrętownictwa), ocena PKA, 11% absolwentów doświadczyło bezrobocia;
- studia amerykańskie (Uniwersytet Warszawski, Instytut Ameryk i Europy), ocena PKA warunkowa (co oznacza wskazanie usterek, które mają być naprawione, a kolejna ocena odbywa się w następnym roku akademickim), doświadczenie bezrobocia 17– 20%;
- kulturoznawstwo – wiedza o kulturze (Uniwersytet Warszawski, Wydział Polonistyki), ocena wyróżniająca, doświadczenie bezrobocia 14,29%;
- optometria (Uniwersytet Adama Mickiewicza, Wydział Fizyki), ocena PKA wyróżniająca, doświadczenie bezrobocia 6,67%.

Wybrane kierunki sklasyfikowane są w obszarze nauk rolniczych, leśnych i weterynaryjnych (dwa), społecznych (w dziedzinie nauk ekonomicznych), humanistycznych (dwa), ścisłych, technicznych (dwa), w obszarze sztuki oraz jako studia międzyobszarowe.

2. Źródła danych

Informacje o ocenach dokonanych przez PKA znajdują się w „bazie jednostek i kierunków ocenionych” udostępnianej przez nią. Dla kierunków ocenionych w tej bazie

znajdują się raporty z wizytacji zawierające szczegółowe informacje zebrane przez zespół oceniający oraz teksty uchwał Prezydium PKA syntetyzujące te spostrzeżenia zespołu wizytującego. Raporty uwzględniają uwagi ocenianej jednostki. Są one formułowane po zapoznaniu się z pierwszą wersją raportu z wizytacji. Zgodnie z obowiązującym rozporządzeniem ogólne kryteria oceny programowej⁸ są związane z tymi aspektami działalności jednostki prowadzącej studia, które mają wpływ na jakość kształcenia. Wśród nich zasadnicze znaczenie ma koncepcja (spójność, kompletność) programu kształcenia. Komisja zwraca przy tym uwagę zarówno na opis zakładanych efektów kształcenia⁹ jak i na sposób realizacji założonej koncepcji kształcenia. Jednak, jak wynika z tych kryteriów mają one jedynie częściowy związek z losami absolwentów na rynku pracy. W jednym z kryteriów mowa jest o udziale przedstawicieli pracodawców w opracowywaniu programów kształcenia i realizacji procesu kształcenia. Współpraca w tym zakresie powinna służyć takiemu ukształtowaniu

⁸ Zgodnie z obowiązującym rozporządzeniem ogólnymi kryteriami oceny programowej są kryteria dotyczące:

1) programu kształcenia (realizacja koncepcji kształcenia, opis zakładanych efektów kształcenia, realizacja programu kształcenia, z uwzględnieniem specyfiki profilu i poziomu kształcenia, skuteczność osiągania zakładanych efektów kształcenia);

2) standardów kształcenia – dostosowanie programu kształcenia do wymagań przewidzianych w standardach kształcenia dla kierunków studiów określonych w przepisach wydanych na podstawie art. 9b i art. 9c ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. – *Prawo o szkolnictwie wyższym*;

3) kwalifikacji nauczycieli akademickich oraz innych osób prowadzących zajęcia ze studentami – adekwatność doboru kadry do programu kształcenia;

4) współpracy z otoczeniem społeczno-gospodarczym w procesie kształcenia – udział przedstawicieli pracodawców w opracowywaniu programów kształcenia i realizacji procesu kształcenia;

5) skuteczności wewnętrznego systemu zapewnienia jakości kształcenia – działania podejmowane na rzecz doskonalenia jakości kształcenia, w tym doskonalenie programu kształcenia oraz wykorzystywanie wniosków z wyników monitoringu karier zawodowych absolwentów i analiz potrzeb rynku pracy;

6) funkcjonowania potwierdzania efektów uczenia się – warunki odbywania studiów przez studentów przyjętych na studia w wyniku potwierdzenia tych efektów;

7) umiędzynarodowienia procesu kształcenia:

a) prowadzenie współpracy międzynarodowej,

b) przygotowanie do uczenia się w językach obcych;

8) infrastruktury wykorzystywanej do realizacji efektów kształcenia – dostosowanie infrastruktury dydaktyczno-naukowej do potrzeb i celów kształcenia;

9) wsparcia studentów w procesie uczenia się – sposób zapewnienia studentom opieki naukowej i dydaktycznej oraz działania pro jakościowe motywujące studentów do osiągania efektów kształcenia.

Dokonując oceny programowej, Polska Komisja Akredytacyjna uwzględnia akredytacje i certyfikaty uzyskane w wyniku oceny przeprowadzonej przez międzynarodowe i krajowe komisje dokonujące ocen w wybranych obszarach kształcenia oraz przez agencje akredytacyjne zarejestrowane w Europejskim Rejestrze Agencji Akredytacyjnych lub agencje, z którymi zawarła umowy o uznawalności ocen.

⁹ Uwzględniający charakterystyki efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomach 6 i 7 Polskiej Ramy Kwalifikacji, określone w ustawie z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji (Dz. U. z 2016 r. poz. 64 i 1010) oraz przepisach wydanych na podstawie art. 7 ust. 3 tej ustawy,

programu kształcenia (zakładanych efektów kształcenia) by odpowiadał on oczekiwaniom pracodawców. Jak wskazują opisane dalej przypadki, współpraca taka nie zawsze jest efektywna, a często jest jedynie pozorna. W innym kryterium jest z kolei mowa o monitoringu karier zawodowych absolwentów. Współpraca w tym zakresie powinna służyć weryfikacji i doskonaleniu zakładanych efektów kształcenia. Na te aspekty zwrócona zostanie uwaga w dalszej części tekstu.

Podstawą analiz w zakresie ekonomicznych losów absolwentów jest baza danych z której generowane są raporty w tym zakresie (dalej ELA)¹⁰. Baza ta zawiera informacje o zarejestrowanych w ZUS absolwentach poszczególnych kierunków studiów prowadzonych przez dany wydział na danej uczelni. Przez odrębną jednostkę w tym przypadku rozumieć należy studia prowadzone z wyodrębnionym numerem POLon, co oznacza, że studia stacjonarne i niestacjonarne prowadzone przez dany wydział uczelni wyższej mogą być (z reguły są) zarejestrowane odrębnie. W dalszej części tekstu takie grupy określane będą nazwą kierunku z podaniem nazwy uczelni (uczelni i wydziału) lub nazwą jednostki prowadzącej studia (wydziału lub uczelni) oraz trybu studiów.

Zgodnie z zasadami przyjętymi w ELA (związanymi z ochroną danych osobowych) baza danych nie pozwala na generowanie raportów o kierunkach, które ukończyło mniej niż 10 absolwentów. Należy odnotować także, że w zbiorach ZUS nie są rejestrowane umowy o dzieło, umowy zlecenia, umowy zawierane za granicą Polski, praca bez umowy, dane mogą także nie obejmować ubezpieczonych w KRUS, a więc ELA nie obejmuje wszelkich możliwych form zatrudnienia.

Należy też podkreślić, że dane ZUS nie zawierają informacji o wykonywanym zawodzie. Tak więc o ile ELA zawiera dane o bezrobociu, czasie poszukiwania pracy czy wynagrodzeniach, o tyle nie wiadomo, czy podjęta praca jest zgodna z profilem ukończonych studiów. Jak się jednak wydaje w przypadku kierunków studiów charakteryzujących się najkrótszym czasem poszukiwania pracy czy najwyższymi wynagrodzeniami można przyjąć, że praca wykonywana przez absolwentów jest zgodna z ich wykształceniem. Jednocześnie można zakładać, że w przypadku kierunków, których absolwenci uzyskali najniższe wynagrodzenia i najdłużej poszukiwali pracy, występuje niska zgodność wykształcenia z wykonywaną pracą¹¹. Dane ZUS nie zawierają także informacji o ewentualnej pracy przed ukończeniem studiów, choć istnieją przesłanki – wskazane w dalszej części tekstu – by wyciągać wnioski w tym zakresie.

¹⁰ Źródło: www.ela.nauka.gov.pl [10.06.2018].

¹¹ Niskie wynagrodzenia i długi czas poszukiwania pracy oznacza jednocześnie niską ocenę jakości kształcenia przez pracodawców lub niedopasowanie zakładanych efektów kształcenia do oczekiwań rynku pracy.

3. Oceny PKA a ekonomiczne losy absolwentów

Punktem odniesienia dla analiz ekonomicznych losów absolwentów są dane dotyczące ogółu 154036 absolwentów studiów II stopnia oraz absolwentów jednolitych studiów magisterskich. Osoby, które uzyskały dyplom w 2014 roku, przeciętnie rzecz biorąc, poszukiwały pierwszej pracy na umowę o pracę przez 2,8 miesiąca, 25,83% spośród nich doświadczyło bezrobocia w ciągu roku od uzyskania dyplomu, a ryzyko bezrobocia wyniosło 10,40%¹². Przeciętne wynagrodzenie wyniosło 2460,99 zł. W charakterystykach poszczególnych kierunków podane są także doświadczenia absolwentów dotyczące samozatrudnienia. Zjawisko to może być związane z ukształtowaniem postaw i umiejętności w tym zakresie, z typem zawodu, do którego przygotowują studia, ale też z brakiem ofert pracy związanych z ukończonymi studiami. Ten aspekt losów absolwentów nie będzie analizowany w niniejszym opracowaniu.

Ponieważ absolwenci podejmują prace w różnych regionach Polski, które charakteryzują się zróżnicowanym poziomem bezrobocia i poziomem średnich wynagrodzeń, to w charakterystyce poszczególnych – wybranych do analiz grup absolwentów – podawane będą także wskaźniki dotyczące bezrobocia absolwentów i wynagrodzeń w odniesieniu do bezrobocia i wynagrodzeń w powiatach zamieszkania absolwentów. Wskaźniki te są nazywane w ELA względnym wskaźnikiem bezrobocia (WWB) oraz względnym wskaźnikiem zarobków (WWZ). Wartość WWB poniżej 1 oznacza, że przeciętne ryzyko bezrobocia wśród absolwentów jest niższe niż stopa bezrobocia w powiatach ich zamieszkania (niezależnie od miejsca ukończenia studiów). Odpowiednio wartość WWZ powyżej 1 oznacza, że przeciętnie absolwenci zarabiają powyżej średniej wynagrodzeń w powiatach zamieszkania.

3.1. Hipologia i jeździectwo

Jest to kierunek sklasyfikowany w obszarze nauk rolniczych, leśnych i weterynaryjnych w dziedzinie nauk rolniczych prowadzony przez Wydział Biologii i Hodowli Zwierząt Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie. Jego absolwenci to 19 osób kończących studia stacjonarne zgodnie z terminem. Są oni zarejestrowani w ZUS w 100%. Poszukiwali pierwszej pracy po uzyskaniu dyplomu przeciętnie przez 5,6 miesiąca, a pierwszej pracy na umowę o pracę odpowiednio 4,8 miesiąca. Doświadczenie bezrobocia dotyczy 73,68% absolwentów. Przeciętne wynagrodzenie wyniosło 2072,81 zł. Samozatrudnienia doświadczyło 15,79% absolwentów. Jak z tego wynika, absolwenci rocznika 2014 tego kierunku poszukiwali pracy dłużej niż absolwenci studiów II stopnia i uzyskali znacząco niższe wynagrodzenia. Co więcej, wartość

¹² Ryzyko bezrobocia w danych ELA definiowane jest jako przeciętna liczba miesięcy zarejestrowania jako bezrobotni.

WWB wynosi 3,04, a WWZ 0,31, co oznacza, że w miejscach swego zamieszkania absolwenci hipologii i jeździectwa byli „bardziej bezrobotni” niż średnia w powiecie zamieszkania i uzyskali wynagrodzenia przeciętnie niższe niż średnia w powiecie zamieszkania.

Kierunek ten został powołany uchwałą Senatu Uniwersytetu Przyrodniczego Lublinie w marcu 2012 roku. Jest jednym z kierunków atypowych, które w świetle danych z raportów ELA porównywanych z innymi kierunkami atypowymi, a w szczególności z informacjami o roczniku 2014 wskazują na niespełnienie celów stawianych przed nimi. Przytoczone wyżej dane dotyczące tego kierunku warto skonfrontować z cytatem z raportu po wizytacji PKA (16–17 listopada 2016 roku):

W jego (nowo tworzonego kierunku) konstrukcji uwzględniono coraz szersze zapotrzebowanie społeczno-gospodarcze, wynikające z bardzo dynamicznie wzrastającego popytu na fachowców w obszarze szeroko rozumianego użytkowania koni. Wraz ze wzrostem zamożności społeczeństwa pojawiają się coraz wyraźniej potrzeby zaspokajania różnorodnych potrzeb związanych z aktywnością fizyczną. [...] Wydział bardzo dobrze wykorzystuje to zainteresowanie tworząc specjalistyczny, unikalny w skali krajowej kierunek „hipologia i jeździectwo”. Koncepcja kształcenia była konsultowana z przedstawicielami otoczenia zewnętrznego np. z właścicielami stajni, ośrodkami agroturystycznymi i Polskim Związkiem Jeździeckim. Z przedstawionej podczas wizytacji dokumentacji wynika, że interesariusze zewnętrzni wyrazili pozytywne opinie o koncepcji utworzenia studiów. Stwierdzają oni m.in., że pozwala ona na wykształcenie profesjonalnych hipologów. Podkreślano także, że absolwent studiów będzie przygotowany nie tylko do hodowli koni, ale także różnorodnych (w tym także nowatorskich w Polsce) sposobów ich użytkowania. Zwracano uwagę na unikalność koncepcji kształcenia oraz duże szanse zatrudnienia dla przyszłych absolwentów.

Pomimo tak pozytywnych opinii (opartych głównie na raporcie samooceny dokonanej przez Uczelnię) zespół wizytujący zalecił „Rozwijanie współpracy w zakresie sposobów weryfikacji efektów kształcenia”.

Ponieważ dane w ELA dotyczą osób, które otrzymały dyplom w 2014 roku, to wskazane wcześniej informacje dotyczą pierwszych 19 absolwentów tego kierunku. Należy dodać, że w systemie POLon w roku akademickim 2014–2015 (tj. tym, dla którego generowany jest raport za 2015 rok) na tym kierunku wpisany został tylko 1 student, w roku 2015–2016 było 16 studentów, w roku akademickim 2017–2018 już 29. Może to oznaczać, że pierwszy rok realizacji tego kierunku posłużył do zebrania doświadczeń. Potwierdza to raport PKA: „Jak opisano powyżej Senat, na wniosek Rady Wydziału, w 2016 roku dokonał udoskonalenia efektów kształcenia pierwotnie uchwalonych w 2012 roku” oraz dalej: „Przy modyfikacji planów i programów

studiów Wydział korzysta z opinii interesariuszy zewnętrznych uzyskanych w wyniku formalnych i nieformalnych konsultacji. Podczas wizytacji przedstawiono wyrażone na piśmie opinie m.in. przedstawicieli (nazwa instytucji [...]).

Można przyjąć, że problemy na rynku pracy pierwszych absolwentów studiów II stopnia tego kierunku wynikały także z przyjętych kryteriów rekrutacji. W raporcie PKA stwierdzono bowiem, że: „Warunkiem ubiegania się o przyjęcie na studia II stopnia jest ukończenie studiów I stopnia na kierunku «hipologia i jeździectwo» lub pokrewnym (tj. kierunku, którego efekty kształcenia uzyskane na studiach pierwszego stopnia w 60% pokrywają się z efektami kształcenia obowiązującymi na studiach pierwszego stopnia na kierunku, na który ubiega się kandydat)”. Ponieważ absolwenci rocznika 2014 byli pierwszymi studentami przyjętymi na studia II stopnia w roku 2012, to oznacza, że nie ukończyli „hipologii i jeździectwa” na studiach I stopnia. Jeśli łączne efekty kształcenia stworzone zostały w zgodzie z ideą opisaną wyżej, to nie mogli oni po prostu ich uzyskać. Prawdopodobnie stało się to przyczyną ich porażki na rynku pracy.

3.2. Rybactwo

Jest to kierunek prowadzony przez Uniwersytet Warmiński-Mazurski na Wydziale Nauk o Środowisku sklasyfikowany w obszarze nauk rolniczych, leśnych i weterynaryjnych w dziedzinie nauk rolniczych. Jego absolwenci to 20 osób kończących w roku 2014 studia stacjonarne zgodnie z terminem. Są oni zarejestrowani w ZUS w 85%. Poszukiwali pierwszej pracy po uzyskaniu dyplomu przeciętnie przez 2,5 miesiąca, a pierwszej pracy na umowę o pracę 2,6 miesiąca. Doświadczenie bezrobocia dotyczy 30% absolwentów. Przeciętne wynagrodzenie to 2716,97 zł. Samozatrudnienia nie doświadczył żaden z absolwentów. Absolwenci tego kierunku poszukiwali pracy nieco krócej niż przeciętny absolwent studiów II stopnia rocznika 2014 i uzyskali nieco wyższe przeciętne wynagrodzenie, ale duża ich część (30% w porównaniu z 25,83%) doświadczyła bezrobocia. Wartości WWB równej 0,94 i WWZ równej 0,70 wskazują, że bezrobocie absolwentów rybactwa jest nieco niższe niż przeciętne, ale wynagrodzenia są istotnie niższe niż średnie w powiecie zamieszkiwania.

Kierunek ten¹³ w 2015 roku uzyskał w PKA ocenę wyróżniającą (po wcześniejszej ocenie pozytywnej w 2009 roku). W raporcie z wizytacji znaleźć można opinie, które wskazują na brak spójności pomiędzy spostrzeżeniami dokonanymi podczas wizytacji i w toku analizowania dokumentów uczelni a konkluzjami prowadzącymi ostatecznie do oceny jakości kształcenia. Przykładowo, z jednej

¹³ Rybactwo prowadzone jest też na Zachodniopomorskim Uniwersytecie Technologicznym (Wydział Nauk o Żywności i Rybactwa), ale ELA nie podaje informacji o jego absolwentach.

strony stwierdzono, że: „Program studiów umożliwi studentom osiągnięcie umiejętności praktycznych poprzez uczestnictwo w zajęciach laboratoryjnych, warsztatowych i projektowych”, ale jednocześnie: „Analiza opinii absolwentów pokazała, iż w programach studiów należy zwiększyć umiejętności praktyczne”. W konkluzjach raportu zapisano, że:

Monitorowaniem losów absolwentów Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie zajmuje się Uczelniane Biuro Karier, a uzyskane wyniki po szczegółowej i wnikliwej analizie wykorzystywane są do doskonalenia procesu kształcenia na kierunku rybactwo studiów I i II stopnia.

Podczas, gdy w innym miejscu raportu wskazano, że:

[...] w ramach monitoringu losów zawodowych absolwentów w roku akademickim 2012–2013 przeprowadzone zostało badanie ankietowe nt. Opinii pracodawców o absolwentach Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Z dokumentów dotyczących badaniach wynika, że uzyskane wyniki nie pozwalają na sformułowanie wiążących wniosków, ponieważ zwrotność ankiet wynosiła 8,4%. Jednostka wycofała się z prowadzenia ankietyzacji pracodawców [...].

W raporcie zapisano także, że:

Studenci w trakcie spotkania z Zespołem Oceniającym PKA wskazali dwie słabe strony procesu kształcenia. Po pierwsze zwrócili uwagę na niewielką liczbę zajęć terenowych oraz zajęć warsztatowych prowadzonych przez osoby, na co dzień pracujące w przemyśle, np. technologów. Jako drugą słabą stronę procesu kształcenia studenci wskazali zajęcia z biochemii. [...] W opinii studentów wizytowanego kierunku lektoraty w zbyt małym zakresie uwzględniają język branżowy i specjalistyczny.

Stwierdzenia te mogą sugerować, że deklarowana współpraca z otoczeniem gospodarczym uczelni nie jest tak skuteczna, jak to zapisano w konkluzjach:

Na Wydziale została powołana Rada Patronacka jako narzędzie angażowania interesariuszy zewnętrznych w proces kształtowania koncepcji kształcenia na kierunku rybactwo, która czynnie uczestniczyła w procesie opracowania koncepcji i programu kształcenia na kierunku rybactwo. Program kształcenia był również konsultowany przez podmioty i stowarzyszenia związane z sektorem rybackim oraz z przedstawicielami jednostek naukowo-badawczych realizujących zadania z zakresu rybactwa.

Tak więc pomimo dostrzeżonych usterek ostateczne konkluzje doprowadziły do podjęcia uchwały Prezydium stwierdzającej:

Kryteria oceny programowej dotyczące: koncepcji rozwoju kierunku, celów i efektów kształcenia oraz systemu ich weryfikacji, programu studiów, zasobów kadrowych, infrastruktury dydaktycznej oraz wewnętrznego systemu zapewniania jakości ocenione zostały na „wyróżniająco”, natomiast kryteria odnoszące się do: prowadzenia badań naukowych, a także systemu wsparcia studentów w procesie uczenia się, uzyskały ocenę „w pełni”. Poziom prowadzonego kształcenia spełnia zatem kryteria jakościowe oceny programowej w stopniu pozwalającym na wydanie oceny wyróżniającej.

Jak można sądzić, współpraca z interesariuszami zewnętrznymi nie jest jednak realnie tak intensywna – czego dowodzi także niska zwrotność ankiet skierowanych do pracodawców – by zapewnić pełne zatrudnienie nielicznej grupie absolwentów oraz dać przesłanki do ewentualnego ukierunkowania zmian w realizowanych efektach kształcenia.

3.3. Wiedza o teatrze

Kierunek ten prowadzony na Uniwersytecie Jagiellońskim przez Wydział Polonistyki¹⁴ sklasyfikowany jest w obszarze i dziedzinie nauk humanistycznych. Jego absolwenci to 15 osób kończących studia stacjonarne zgodnie z terminem. Są oni zarejestrowani w ZUS w 93,3%. Poszukiwali pierwszej pracy po uzyskaniu dyplomu przeciętnie przez 4,2 miesiąca, a pierwszej pracy na umowę o pracę odpowiednio 4 miesiące. Doświadczenie bezrobocia dotyczy 33,33% absolwentów. Przeciętne wynagrodzenie tych osób to 2010,53 zł. Samozatrudnienia doświadczyło 6,67% absolwentów. Absolwenci tego kierunku nie zostali pozytywnie ocenieni przez rynek pracy: szukali pracy przeciętnie dłużej, większa niż przeciętnie ich część doświadczyła bezrobocia i uzyskali znacząco niższe wynagrodzenia. Wartości WWB równego 3,11 oraz WWZ równego 0,31 wskazują dodatkowo na bezrobocie i wynagrodzenia relatywnie gorsze niż przeciętne niż w powiecie zamieszkiwania absolwentów.

Mimo tego kierunek był pozytywnie oceniony przez PKA w kwietniu 2015 roku. Interesujące, że w raporcie zasygnalizowano niedoskonałość współpracy z otoczeniem społeczno-gospodarczym i interesariuszami, niespójność programu studiów i usterek w działaniu wewnętrznego systemu zapewniania jakości kształcenia.

¹⁴ Podobny kierunek prowadzony w warszawskiej Akademii Teatralnej (także pozytywnie oceniony przez PKA w 2015 roku) nie wykazał absolwentów w raportach ELA.

Jak wskazuje raport: „[d]ziałania podjęte przez wizytowany kierunek, aby silniej włączyć interesariuszy zewnętrznych we współpracę z Jednostką, idą właśnie w tym kierunku, jakkolwiek wymagają one dalszej, zdecydowanej eskalacji”. I dalej:

Udział interesariuszy zewnętrznych w procesie określania koncepcji kształcenia polega na [...] kontaktach nieformalnych istniejących między reprezentantami otoczenia społeczno-gospodarczymi a pracownikami kierunku Wiedza o teatrze. Z obserwacji poczynionych podczas wizytacji wynika, że przepływ informacji między tymi dwiema grupami interesariuszy nie jest imponujący i w pełni skuteczny [...].

Zespół wizytujący stwierdził także, że „[t]eoretycznie [...] proces kształcenia na kierunku Wiedza o teatrze UJ odbywa się zgodnie z wymogami Krajowych Ram Kwalifikacji. W praktyce takiej zgodności nie ma. Należy zacząć od tego, że na kierunku Wiedza o teatrze funkcjonuje kilka wariantów efektów kształcenia”¹⁵ oraz, że: „[w] świetle powyższych ustaleń należy stwierdzić, że absolwenci studiów drugiego stopnia na kierunku Wiedza o teatrze realizują tylko część zatwierdzonych przez Senat UJ kierunkowych efektów kształcenia, które – podane do publicznej wiadomości – stanowią rodzaj obietnicy złożonej studentom przez Uczelnię”.

W raporcie stwierdzono także, że: „[r]ównoległa analiza matryc efektów kształcenia i sylabusów dowodzi, że w wielu sytuacjach kierunkowe efekty kształcenia przyporządkowane są przedmiotom dość przypadkowo, ani bowiem treści i przedmiotowe efekty kształcenia, ani literatura przedmiotu nie wykazują związku z tym efektem kształcenia”. W części poświęconej opiniom studentów można znaleźć stwierdzenia, że „[...] wartość informacyjna sylabusów dla studentów jest znikoma, często ich treść wręcz dezinformuje, o czym mówili sami studenci na spotkaniu z Zespołem Oceniającym” oraz, że: „[n]a studiach drugiego stopnia odsiew studentów [...] jest zwykle spowodowany niezaliczeniem zajęć i niezdaniem egzaminów przez studentów wybierających często Wiedzę o teatrze jako drugi kierunek. Czynią tak w nadziei, że będzie to studiowanie bez większego wysiłku intelektualnego i niewymagającego dużego nakładu własnej pracy”. W dalszej części raportu stwierdzono, że: „[...] nie można uznać, iż wyniki badania losów zawodowych absolwentów stanowią podstawę do modyfikacji programu studiów lub ich dostosowania do potrzeb rynku pracy”.

O niedoskonałości wewnętrznego systemu zapewniania jakości kształcenia świadczą następujące cytaty: „[...] analiza ich treści (rocznych raportów z przeglądu programu kształcenia) w przypadku większości obszarów nie pozwala stwierdzić, jakiego rodzaju dane zostały zgromadzone, przeanalizowane i wykorzystane

¹⁵ Co w praktyce oznacza, że studenci nie otrzymują spójnej i wiarygodnej informacji o celach kształcenia i oferowanych efektach kształcenia.

przez kierunkowy Zespół ds. Jakości Kształcenia w procesie formułowania ogólnych ocen, [...] przedstawiciele Jednostki nie potrafili w toku wizytacji precyzyjnie wskazać, w jaki sposób jest realizowana analiza i ocena tych obszarów”. A w konkluzji: „[t]rudno zatem stwierdzić, że Jednostka dokonuje systematycznej i kompleksowej oceny i analizy efektów kształcenia i że wyniki tych ocen stanowią podstawę podejmowania działań korygujących i doskonalących proces kształcenia”.

Tak więc raport z wizytacji dość szczegółowo wskazał na usterki w tworzeniu i realizacji programu studiów, które mogły mieć wpływ na losy absolwentów. Te zasygnalizowane niedoskonałości nie wpłynęły jednak na ostatecznie pozytywną ocenę kierunku. Unikatowość w tym przypadku dotyczy raczej dorobku naukowego kadr akademickich, ale ze względu na usterki stwierdzone przez PKA losy absolwentów trudno uznać za korzystne.

3.4. Sztuki wizualne

Jest to kierunek prowadzony przez Wydział Sztuki Uniwersytetu Rzeszowskiego, który sklasyfikowano w obszarze sztuki w dziedzinie sztuk plastycznych. Absolwentami zostało 18 osób kończących studia niestacjonarne i 22 studia stacjonarne, wszyscy zgodnie z terminem. Są oni zarejestrowani w ZUS odpowiednio w 94,4% i 77,3%. Poszukiwali pierwszej pracy po uzyskaniu dyplomu przeciętnie przez odpowiednio 2,7 i 7,3 miesiąca, a pierwszej pracy na umowę o pracę odpowiednio 2,3 i 7 miesięcy. Doświadczenie bezrobocia dotyczy 44,44% i 63,64% absolwentów. Przeciętne wynagrodzenie osób kończących studia niestacjonarne to 2492,30 zł, a kończących stacjonarne 1572,83 zł (co stanowi 63,9% przeciętnego wynagrodzenia rocznika 2014). Samozatrudnienia doświadczyło odpowiednio 22,22% i 9,09% absolwentów. Interesujące, że absolwenci studiów niestacjonarnych na tym kierunku uzyskali „rynkową wycenę” bliską przeciętnej krajowej, podczas gdy absolwenci studiów stacjonarnych znacząco gorszą niż przeciętnie. Co więcej WWB dla tego kierunku wynosi 3,24 dla studiów stacjonarnych i 1,48 dla niestacjonarnych, a WWZ odpowiednio 0,21 i 0,7.

Kierunek ten został przez PKA oceniony pozytywnie w styczniu 2017 roku (wizytacja w czerwcu 2016 roku). Ponieważ w raporcie znajduje się jedynie zalecenie: „[n]ależy jeszcze bardziej rozwinąć współpracę z interesariuszami zewnętrznymi zarówno w kontekście doświadczeń wynikających z realizowania praktyk zawodowych, jak również w perspektywie przyszłej pracy zawodowej absolwentów”, a wszystkie pozostałe aspekty działania Wydziału Sztuki zostały ocenione jako funkcjonujące „w pełni”, oznacza to, że PKA nie dostrzegła w tym przypadku nieprawidłowości w koncepcji i realizacji programu studiów powodujących negatywną ocenę absolwentów na rynku pracy.

3.5. Ekonomiczna analiza prawa

Jest to kierunek realizowany w SGH jako program wspólnego dyplomu stworzony przez konsorcjum uniwersytetów w: Bolonii, Rotterdamie, Hamburgu, Gandawie, Marsylii, Wiedniu, Hajfie oraz SGH i Indira Gandhi Institute of Development Research w Mumbaju pod nazwą „European Master in Law and Economics” (dalej EMLE). Program uzyskał akredytację ECA w 2013 roku, a na jej podstawie ocenę wyróżniającą PKA (w październiku 2013 roku). Kierunek sklasyfikowany jest w obszarze nauk społecznych w dziedzinie nauk ekonomicznych.

W roku 2014 dyplomy EMLE w SGH uzyskało 10 osób w 100% zarejestrowanych w ZUS. Faktycznych absolwentów było więcej, ale jako obcokrajowcy (3 osoby) podjęli pracę w swych krajach. Polscy absolwenci poszukiwali pierwszej pracy po uzyskaniu dyplomu przeciętnie przez 1,4 miesiąca, a pierwszej pracy na umowę o pracę odpowiednio 1,3 miesiąca. Bezrobocia nie doświadczył żaden z absolwentów. Przeciętne wynagrodzenie osób kończących studia w 2014 roku na tym kierunku to 5739,30 zł. Samozatrudnienia doświadczyła jedna osoba (czyli 10% absolwentów). Te dane powodują, że WWB dla EMLE wynosi zero, natomiast WWZ jest równe 1,28.

Kandydatem na studia w programie EMLE mogą być jedynie studenci studiów II stopnia. Roczny program realizowany jest w taki sposób, że studenci odbywają trzy trymestry studiów w trzech wybranych uczelniach, przy czym wybrane uniwersytety prowadzą zajęcia na I trymestrze (Bologna, Hamburg, Rotterdam), inne na II (Bologna, Gandawa, Hamburg), a dyplom można otrzymać po zrealizowaniu III trymestru w uniwersytetach należących do konsorcjum (poza Bolonią i Gandawą). W zależności od uczelni można uzyskać dyplom: European Master in Law and Economics, Master of Science in Law and Economics, Master in Business, Law and Economics, Master of Laws, a w SGH magistra na kierunku Ekonomiczna analiza prawa¹⁶. W przypadku SGH znaczącą część studentów tego kierunku stanowią obcokrajowcy.

Unikatowość tego kierunku wynika zarówno z realizacji programu studiów przez konsorcjum, jak i międzynarodowy charakter rekrutacji. To zapewne sprawia, że żaden z polskich absolwentów nie doświadczył bezrobocia, czas poszukiwania pracy wyniósł jedynie nieco więcej niż jeden miesiąc, a przeciętne wynagrodzenie wyniosło ponad 230% średniej dla rocznika 2014.

Uchwała Prezydium PKA o wydaniu oceny wyróżniającej była następstwem tego, że PKA zgłosiła ten kierunek do projektu JOQAR (Joint programmes: Quality Assurance and Recognition of degrees awarded), w ramach którego po opracowaniu

¹⁶ Zgodnie z Międzynarodową Standardową Klasyfikacją Kształcenia (International Standard Classification of Education) program ten sklasyfikowany jest jako: „3 Social sciences, business and law, 31 Social and behavioral science, 38 Law”, źródło: raport „Assessment report: European Master of Law and Economics” European Consortium for Accreditation in higher education, 2013.

ram oceny dla programów wspólnego dyplomu ocena programu EMLE dokonana została przez zespół koordynowany przez NVAO (Accreditation Organisation of Netherlands and Flanders). Ocena wyróżniająca – stanowiąca uznanie oceny dokonanej przez instytucję wpisaną do EQAR – zgodna jest z rynkową wyceną absolwentów tego kierunku.

3.6. Informatyka stosowana

Jest to kierunek prowadzony w Akademii Górniczo-Hutniczej na trzech wydziałach: Geologii, Geofizyki i Ochrony Środowiska, Fizyki i Informatyki Stosowanej oraz Inżynierii Metali i Informatyki Przemysłowej¹⁷. Pozytywną ocenę PKA uzyskał w 2016 roku kierunek prowadzony na tym ostatnim wydziale. Kierunek ten sklasyfikowany jest w obszarze i dziedzinie nauk technicznych. Jego absolwenci to 51 osób kończących studia stacjonarne. Są oni zarejestrowani w ZUS w 90,2%. Poszukiwali pierwszej pracy po uzyskaniu dyplomu przeciętnie przez dwa miesiące, a pierwszej pracy na umowę o pracę odpowiednio 1,8 miesiąca. Doświadczenie bezrobocia dotyczy 5,88% absolwentów. Przeciętne wynagrodzenie tych osób to 5069,18 zł. Samozatrudnienia doświadczyło 5 absolwentów (9,8%)¹⁸. Dla tego kierunku WWB jest równe 0,28, a WWZ 1,25.

Kierunek uzyskał w PKA ocenę pozytywną co pokrywa się z pozytywną oceną rynku pracy. Zgodnie z opiniami zawartymi w raporcie: „[s]zczegółowe elementy strategii rozwoju kierunku [...] zakładają stałe poszerzanie oferty kształcenia poprzez modyfikację treści programu, stałą współpracę z firmami sektora IT [...]”, „[z]akładane efekty kształcenia [...] uwzględniają oczekiwania rynku pracy potwierdzone podczas wielu debat, dyskusji i kontaktów z pracodawcami”, choć zwrócono uwagę na potrzebę dokumentowania współpracy z pracodawcami¹⁹. Ocenę PKA można uznać za zgodną z „wyceną” rynkową, gdyż absolwenci tego kierunku w praktyce uzyskali wynagrodzenia znacząco wyższe niż przeciętne i nie doświadczyli bezrobocia. Warto odnotować, że w istotnym stopniu dotyczy to pozostałych absolwentów tej uczelni, ale także innych absolwentów kierunków związanych z rynkiem IT.

¹⁷ Informatykę stosowaną sklasyfikowaną formalnie jako kierunek unikatowy prowadzi też Uniwersytet Mikołaja Kopernika na Wydziale Fizyki, Astronomii i Informatyki Stosowanej.

¹⁸ Dla pozostałych wydziałów AGH prowadzących ten kierunek dane są następujące: Wydział Geologii, Geofizyki i Ochrony Środowiska: 22 absolwentów, zarejestrowani w ZUS w 90,9%, pierwsza praca 1,7 miesiąca, pierwsza praca na umowę o pracę 1,4 miesiąca, nikt nie doświadczył bezrobocia, przeciętne wynagrodzenie 4928,32 zł, samozatrudnienia doświadczył jeden absolwent; Wydział Fizyki i Informatyki Stosowanej: 37 absolwentów, zarejestrowani w ZUS w 94,6%, pierwsza praca 1,7 miesiąca, pierwsza praca na umowę o pracę 1,1 miesiąca, 5,41% absolwentów doświadczyło bezrobocia, przeciętne wynagrodzenie 5484,58 zł, samozatrudnienia doświadczył jeden absolwent.

¹⁹ Zwrócono także uwagę na preferowanie w rekrutacji na II stopień studiów własnych absolwentów oraz na podejmowanie przez studentów pracy w toku studiów.

3.7. Oceanotechnika

Jest to kierunek prowadzony w obszarze i dziedzinie nauk technicznych przez Wydział Oceanotechniki i Okrętownictwa Politechniki Gdańskiej. Kierunek uzyskał ocenę pozytywną PKA w październiku 2015 roku²⁰. Jego absolwenci to 12 osób kończących studia z opóźnieniem oraz 18, którzy ukończyli studia stacjonarne w terminie. Są oni zarejestrowani w ZUS odpowiednio w 91,7% i 94,4%. Poszukiwali pierwszej pracy po uzyskaniu dyplomu przeciętnie przez 1,3 i 1,5 miesiąca, a pierwszej pracy na umowę o pracę odpowiednio 2,1 i 1,8 miesiąca. Doświadczenie bezrobocia dotyczy jedynie absolwentów studiów stacjonarnych i wynosi 11,11% (tzn. dwie osoby doświadczyły bezrobocia). Przeciętne wynagrodzenie osób kończących studia z opóźnieniem to 5196,84 zł, a kończących w terminie 3630,15 zł. Samozatrudnienia doświadczyło jedynie 8,33% absolwentów kończących studia z opóźnieniem. Jak wskazują dane, unikatowość tego kierunku wynika z wąsko, dobrze zdefiniowanej grupy potencjalnych pracodawców, co przy małej liczbie absolwentów daje gwarancję szybkiego i pewnego uzyskania pracy. Dla tego kierunku WWB dla absolwentów „opóźnionych” jest równe zeru, a dla „terminowych” 0,37, natomiast WWZ odpowiednio 1,27 i 0,91.

W raporcie z wizytacji PKA nie odnotowano żadnych zaleceń, natomiast w zakresie współpracy z otoczeniem stwierdzono:

Istotną cechą kształcenia na kierunku Oceanotechnika jest powiązanie programów studiów z technologicznymi potrzebami przemysłu. Długoterminowy staż badawczo-przemysłowy (DSB-P) jest nowym narzędziem realizacji tej koncepcji, zaprojektowanym zgodnie z realizowanym na Politechnice Gdańskiej projektem „Inżynier przyszłości”. DSB-P to rozszerzenie modelu kształcenia – wprowadza nowe efekty kształcenia. W wyniku realizacji DSB-P absolwent potrafi zaprezentować i ocenić przebieg oraz efekty pracy w zespole realizującym zaawansowany projekt inżynierski w przemysłowym środowisku pracy zespołowej w zakresie tematyki badawczej prowadzonej na Wydziale. Szerokie kontakty Wydziału Oceanotechniki i Okrętownictwa z przemysłem morskim zarówno w kraju, jak i za granicami zapewniają możliwość realizacji staży oraz dostarczanie rocznie od 20 do 30 tematów (z ewentualnym finansowaniem materialnych kosztów tworzenia prototypu).

Tak więc w tym przypadku ocena PKA jest zgodna z oceną dokonaną przez pracodawców.

²⁰ W świetle raportów PKA kierunek oceanotechnika prowadzony jest także na Wydziale Techniki Morskiej i Transportu Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego w Szczecinie (także z oceną pozytywną), ale baza danych i raporty ELA nie zawierają informacji o tym kierunku w Szczecinie.

3.8. Studia amerykańskie

Jest to kierunek prowadzony przez Uniwersytet Warszawski w Instytucie Ameryk i Europy (IAiE), a sklasyfikowany jako międzyobszarowy i międzydziedzinowy. Jego absolwenci to 46 osób kończących studia z opóźnieniem oraz 15 zgodnie z terminem. Są oni zarejestrowani w ZUS odpowiednio w 89,1% oraz 80%. Poszukiwali pierwszej pracy po uzyskaniu dyplomu przeciętnie przez 1,9 i 1,5 miesiąca, a pierwszej pracy na umowę o pracę odpowiednio 2,7 i 2,4 miesiąca. Doświadczenie bezrobocia dotyczy 17,39% i 20% absolwentów. Przeciętne wynagrodzenie osób kończących studia z opóźnieniem to 3785,43 zł, a kończących w terminie 2566,83 zł. Samozatrudnienia doświadczyło odpowiednio 4,35% i 13,33% absolwentów. Dla kończących studia z opóźnieniem WWB wynosi 1,17, a dla kończących zgodnie z terminami 0,81, natomiast WWZ odpowiednio 0,72 i 0,52.

Kierunek został oceniony w lutym 2017 roku i PKA wydała ocenę warunkową, którą uargumentowano zastrzeżeniami co do koncepcji i programu kształcenia umożliwiającego osiągnięcie zakładanych efektów kształcenia oraz wewnętrznego systemu zapewnienia jakości kształcenia. Jak stwierdzono w raporcie z wizytacji: „kierunek studiów zgodny jest także z misją i strategią podstawowej jednostki organizacyjnej, choć jest ona bardzo ogólnikowa”. Zasadnicze zastrzeżenia dotyczyły tego, że oceniany kierunek faktycznie składa się z dwu całkowicie odrębnych specjalności prowadzonych przez dwie jednostki wchodzące w skład ocenianego Instytutu. Jak zapisano w raporcie: „[n]ależy zauważyć, że obie specjalności łączy jedynie nazwa kierunku studia amerykańskie, natomiast programy studiów, efekty kształcenia, zasady rekrutacji, infrastruktura, kadra dydaktyczna dla obu specjalności są odrębne”. Stwierdzono, co więcej, że: „[...] studenci nawet nie wiedzą, że studiuje ten sam kierunek – określenie «studia amerykańskie» jest tylko fasadą dla dwóch odrębnych programów kształcenia”.

Co istotne, jedna z jednostek: „cyklicznie organizuje nieformalne spotkania” z potencjalnymi pracodawcami (ambasadorami państw Ameryki Łacińskiej akredytowanymi w Polsce), podczas gdy druga z jednostek „w niewielkim stopniu korzysta z profilowania efektów kształcenia z informacji, gdzie i na jakich warunkach podejmują pracę absolwenci”. Jak stwierdzili wizytatorzy PKA:

Zdecydowanie większej uwagi wymaga [...] skorelowanie planów rozwoju kierunku z rzeczywistymi potrzebami otoczenia społeczno-gospodarczego, gdyż samo istnienie w programach studiów modułów o nachyleniu praktycznym nie jest dowodem na faktyczne konsultowanie planów rozwoju kierunku z interesariuszami zewnętrznymi.

Należy podkreślić, że w żadnym z przypadków jednostka nie określiła wyraźnie celu praktyk, projektowanych efektów kształcenia oraz metod weryfikacji osiągnięcia tych efektów. Zgodnie z informacjami udzielonymi przez opiekuna praktyk nie został ustalony żaden sposób monitorowania instytucji/przedsiębiorstw, w których studenci odbywają praktyki. Nie ma systemu sprawdzania, czy studenci rzeczywiście praktyki odbyli i jakie zadania w czasie ich trwania wykonywali.

W konkluzji stwierdzono, że: „[z]aleca się zwrócenie większej uwagi na planowanie efektów kształcenia pod kątem oczekiwań pracodawców, w czym może pomóc bliższa i systematyczna współpraca z otoczeniem zewnętrznym”.

W zakresie wewnętrznego systemu zapewniania jakości kształcenia stwierdzono między innymi, że:

Ogólnikowość przeprowadzanej przez Pracownię Ewaluacji Jakości Kształcenia ankietyzacji studentów również nie przyczyniła się do podjęcia przez władze ocenianego kierunku działań doskonalących, a jej mała zwrotność nie pozwala na jednoznaczne stwierdzenie satysfakcji studentów z realizowanych w ramach kierunku efektów kształcenia. [...] jako interesariuszy zewnętrznych definiuje absolwentów kierunku.

W przypadku obu jednostek wchodzących w skład IAIe brak wypracowanych metod analizy danych dotyczących oceny efektów kształcenia, co prowadzi do braku wykorzystania jej wyników jako podstawy modyfikacji i zmian efektów kształcenia określonych dla ocenianego kierunku oraz przedmiotów składających się na program kształcenia. Należy stwierdzić, iż zakres oraz metody funkcjonowania WSZJK w odniesieniu do omawianego kryterium, a także podejmowane w tym zakresie działania nie są skuteczne i nie przyczyniają się do doskonalenia programu kształcenia na ocenianym kierunku. Brak systematyczności i kompleksowości przedsięwzięć podejmowanych w zakresie oceny efektów kształcenia określonych dla ocenianego kierunku oraz przedmiotów składających się na ten program. Udział interesariuszy wewnętrznych i zewnętrznych w ocenie efektów kształcenia należy uznać za nieistotny pod względem wprowadzanych działań modyfikujących czy doskonalących (poza kilka przykładami [...] brak wskazania konkretnych działań podjętych w następstwie współpracy z nimi). Z tego względu nie można ocenić skuteczności działań naprawczych, korygujących i doskonalących, podejmowanych na podstawie wykorzystania wyników oceny efektów kształcenia.

Z wnioskami wynikającymi z ELA związane jest kolejne stwierdzenie z raportu po wizytacji:

Przeprowadzone w trakcie wizytacji rozmowy z członkami Zespołu ds. Zapewniania Jakości Kształcenia potwierdziły, iż dotychczas nie monitorowano losów zawodowych absolwentów kierunku, a informacje o ich sytuacji na rynku pracy pochodzą z nieformalnych relacji z dawnymi studentami ocenianego kierunku lub kontaktów utrzymywanych dzięki prowadzonym przez studentów ocenianego kierunku portalom społecznościowym.

Rola interesariuszy wewnętrznych oraz zewnętrznych w procesach doskonalenia jakości kształcenia jest niewystarczająca, ponieważ ich udział nie jest uwzględniany w procesie dostosowania i weryfikacji efektów kształcenia dla potrzeb rynku pracy.

Interesujące, że w raporcie samooceny w części poświęconej analizie SWOT jednostka stwierdziła, że problemem jest fakt rezygnacji studentów ze studiów.

Jak wynika z przedstawionej argumentacji stanowiącej podstawę oceny warunkowej, jest ona zgodna z przeciętnie negatywną oceną absolwentów przez rynek pracy.

3.9. Kulturoznawstwo – wiedza o kulturze

Jest to kierunek prowadzony na Uniwersytecie Warszawskim przez Wydział Polonistyki, który sklasyfikowano w obszarze i dziedzinie nauk humanistycznych. Jego absolwenci to 21 osób²¹. Są oni zarejestrowani w ZUS w 90,5%. Poszukiwali pierwszej pracy po uzyskaniu dyplomu przeciętnie przez 0,9 miesiąca, a pierwszej pracy na umowę o pracę odpowiednio 1,7 miesiąca. Doświadczenie bezrobocia dotyczy 14,29% absolwentów. Przeciętne wynagrodzenie osób kończących studia to 3442,50 zł. Samozatrudnienia doświadczył jeden absolwent. Dane z ELA wskazują więc na pozytywne opinie rynku pracy dla absolwentów tego kierunku, co pokrywa się z wyróżniającą oceną PKA. Wartość WWB dla absolwentów tego kierunku to 1,03, natomiast WWZ 0,53.

PKA wizytowała kierunek w październiku 2016 roku. Ocena wyróżniająca związana była z taką oceną koncepcji kształcenia, kadry oraz wewnętrznego systemu zapewniania jakości. Jak stwierdzono w raporcie:

[...] prowadzi długotrwałą, intensywną współpracę z wieloma instytucjami kultury – teatrami, muzeami, fundacjami, itp. oferującymi studentom różne możliwości kariery zawodowej. Współpraca nie jest nastawiona na bezpośredni wpływ pracodawców na program studiów, efekty kształcenia i ich weryfikację, nie ma także charakteru sformalizowanego, lecz w sposób istotny wiąże się ze ścieżką kształcenia „animacja kultury”.

²¹ W przypadku tego kierunku ELA nie podaje informacji o trybie studiów, ale są to absolwenci studiów stacjonarnych, bo tylko w tym trybie prowadzony jest ten kierunek, ale można przypuszczać, że są to osoby kończące studia z opóźnieniem.

Przedstawiciele instytucji kultury często prowadzą warsztaty dla studentów i w ten sposób pośrednio wpływają na program i efekty kształcenia.

Z tego powodu w zalecenia zapisano, że „istnieje konieczność zawarcia umów z instytucjami otoczenia społeczno-kulturalnego”. Współpraca ta – zdaniem wizytujących – sprzyjałaby dalszemu doskonaleniu oferty programowej.

3.10. Optometria

Jest to kierunek prowadzony na Wydziale Fizyki Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, sklasyfikowany w obszarze nauk ścisłych w dziedzinie nauk fizycznych. Jego 15 absolwentów studiów stacjonarnych jest w 93,3% zarejestrowanych w ZUS. Poszukiwali pierwszej pracy po uzyskaniu dyplomu przeciętnie przez 1,5 miesiąca, a pierwszej pracy na umowę o pracę 0,8 miesiąca. Doświadczenie bezrobocia dotyczy 6,67% absolwentów. Przeciętne wynagrodzenie to 2409,76 zł. Samozatrudnienia nie doświadczył żaden z absolwentów. Pomijając średnie wynagrodzenie, pozostałe dane wskazują na dobre dopasowanie absolwentów do potrzeb pracodawców. Dla tego kierunku WWB wynosi 0,14, a WWZ 0,68.

PKA po wizytacji w grudniu 2014 roku wydała ocenę wyróżniającą. W raporcie zwrócono uwagę na unikatowość kierunku związaną z badaniami naukowymi dotyczącymi optometrii i optyki okularowej. Z drugiej strony, jak stwierdzono w raporcie „[r]ynek w tej dziedzinie jest [...] rynkiem pracownika, a nie pracodawcy [...]”. Nic zatem dziwnego, że firmy są żywo zainteresowane uczestnictwem w procesie ustalania koncepcji kształcenia i odgrywają wybitną rolę w kształtowaniu programu”. Warty uwagi jest względny wskaźnik bezrobocia równy 0,14, bo oznacza, że absolwenci tego kierunku niezależnie od miejsca pracy są bardzo dobrze absorbowani przez rynek pracy.

4. Wnioski

Raporty z wizytacji dokonywanych przez PKA w toku przeprowadzania oceny programowej nie zawsze są wartościowym uzupełnieniem wniosków wynikających z analiz ekonomicznych losów absolwentów. W pewnych przypadkach (np. dla hipologii i jeździectwa) są racjonalnym wyjaśnieniem złej sytuacji konkretnego rocznika absolwentów. W innych przypadkach ocena PKA jest generalnie zgodna z wnioskami płynącymi z ekonomicznych losów absolwentów (pozytywnymi: ekonomiczna analiza prawa, informatyka stosowana, optometria, oceanotechnika, kulturoznawstwo – wiedza o kulturze lub negatywnymi: studia amerykańskie). W takich przypadkach raporty PKA pogłębiają wiedzę o przyczynach, dla których absolwenci konkretnych kierunków osiągają (lub nie) sukcesy na rynku pracy.

Niestety w kilku przypadkach (rybactwo, wiedza o teatrze, sztuki wizualne) pozytywne oceny PKA nie pokrywają się z ocenami rynku pracy. Należy przy tym wskazać, że raporty z wizytacji w takich przypadkach bywają wewnętrznie sprzeczne (sposstrzeżenia i uwagi nie są zgodne z konkluzjami), choć prowadziły do pozytywnych dla ocenianego kierunku uchwał. Najczęściej dotyczyło to współpracy z otoczeniem społeczno-gospodarczym, ale także tworzenia i realizacji programu studiów, które mogły mieć wpływ na losy absolwentów.

Podsumowując, można stwierdzić, że raporty i oceny PKA w większości badanych przypadków były zgodne z ocenami wynikającymi z ekonomicznych losów absolwentów, ale w kilku przypadkach mimo pozytywnej oceny PKA absolwenci nie byli dobrze przyjęci przez pracodawców.

Przeanalizowane przypadki wskazują na konieczność zwiększenia wagi nadawanej przez PKA ocenie współpracy z pracodawcami. Ponieważ przeprowadzona wyżej analiza dotyczyła kierunków atypowych²², to interesujące mogą być analizy dla innych kierunków. W ogólnym przypadku oceny programowe PKA dotyczą kierunków studiów (ofert dydaktycznych, efektów kształcenia), które mają zróżnicowany charakter: od takich, które we wszelkich analizach i informacjach medialnych uznawane są za deficytowe na rynku pracy, poprzez takie, które odpowiadają na stabilne zapotrzebowanie rynku pracy wynikające z naturalnej rotacji kadr, do takich, które można uznać za oferty dla hobbystów. Każda z takich ofert w świetle kryteriów stosowanych przez PKA może uzyskać ocenę wyróżniającą, pozytywną lub negatywną. Jak wskazują przeanalizowane przypadki, oceny takie nie muszą się jednak pokrywać z ocenami rynku pracy. Ponieważ oferty uczelni publicznych (w przypadku studiów stacjonarnych) są finansowane przez podatników, to analiza *ex post* zapotrzebowania na konkretne propozycje uczelni jest, jak się wydaje, warta kontynuowania.

Literatura

European Consortium for Accreditation in Higher Education. (2013). *Assessment report: European Master of Law and Economics*. https://www.eurashe.eu/library/quality-he/JOQAR_Pannel%20Report%20EMLE.pdf [10.06.2018].

Kistryn, S. i in. (2017). Tradycja akademicka i „postępowa zachowawczość”. *Forum Akademickie*. 7–8. <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2017/07-08/tradycja-akademicka-i-postepowa-zachowawczosc/> [10.06.2018].

²² Choć należy podkreślić, że kierunki atypowe są wyrazem innowacyjności uczelni w tworzeniu nowych ofert dydaktycznych i w szczególności powinny odpowiadać na zapotrzebowanie otoczenia społeczno-gospodarczego uczelni.

Strony internetowe

https://ec.europa.eu/education/policy/higher-education/quality-revelance_pl [10.06.2018].

<https://www.ela.nauka.gov.pl> [10.06.2018].

<https://www.eqar.eu> [10.06.2018].

<https://www.pka.edu.pl> [10.06.2018].

The quality of teaching and the economic future of graduates. Case analysis

ABSTRACT: The aim of this paper is to confront the economic fate of 2014 graduates of selected atypical degree courses as second-degree studies with opinions and information contained in reports and resolutions of the Presidium of the Polish Accreditation Committee. This combination will be used to verify the hypothesis that the PKA reports and assessments do not always contain information that could be useful in choosing the field of study.

KEYWORDS: graduates, quality of education, Polish accreditation commission, higher education

CYTOWANIE: Rocki, M. (2018). Jakość kształcenia a ekonomiczne losy absolwentów. Analiza przypadków. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*. 1(51): 219–239. DOI: 10.14746/nisw.2018.1.11.

MAREK ROCKI – ekonometryk, senator i rektor Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie. W latach 2008–2015 przewodniczący Polskiej Komisji Akredytacyjnej.